

MALÝ ŠTÁT V STREDNEJ EURÓPE – STAV A PERSPEKTÍVY V SILOČIARACH MEDZINÁRODNEJ POLITIKY

Rastislav Kazanský*

KREJČÍ, O.: *Geopolitika středoevropského prostoru*. Praha: Professional Publishing, 2009, 400 s. ISBN 978-80-7431-001-0

Vedecká práca **Oskara Krejčího** nachádza svoj odraz v množstve článkov, štúdií a publikáciách, ktoré aktuálne reflektujú na stále meniaci sa svet. Súčasnosť vyžaduje od autorov, zaoberajúcich sa teóriou a praxou medzinárodných vzťahov neustále formulovať nové teoretické koncepcie, resp. modifikovať doteraz vžitú a zdôvodnenú vývojovú líniu. Posledné, tretie vydanie práce **Oskara Krejčího** pod názvom *Geopolitika středoevropského prostoru* (Pohled z Prahy a Bratislavy) sumarizuje autorom doteraz pomerne málo známe pohľady na región Strednej Európy slovenskému a českému čitateľovi.

Autor sa usiluje v prvej kapitole vymedziť problematiku definovania geopolitických zákonitostí, ktoré predurčujú osudy malých štátov, akými sú Česká republika a Slovenská republika. Osudy, ktoré predchádzali sformovaniu týchto štátov, boli poznamenané pôsobením mocenských siločiar veľmocenskej politiky. Európa ako celok prešla zložitým turbulentným vývojom, kedy sa sformovala do podoby hýbateľa a konštruktéra architektúry medzinárodných vzťahov, ktorých vývojové trajektórie tvoria podobu aj súčasných medzinárodných vzťahov. Bokom týchto procesov formovania európskeho resp. svetového politického systému nezostala ani Stredná Európa. Nadčasovosť témy a stále nové výzvy a poznatky autora primäli opäť ponúknuť odbornej, aj laickej verejnosti zložitú, ktorá charakterizuje súčasné bytie Slovenska z pohľadu medzinárodných vzťahov.

* PhDr. Rastislav Kazanský, PhD. pôsobí ako odborný asistent na Katedre bezpečnostných štúdií Fakulty politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, rastislav.kazansky@umb.sk.

Práca je členená do štyroch hlavných tematických kapitol. V úvodnej kapitole autor načrtáva charakteristiku geopolitiky ako vednej disciplíny, ktorá je nevyhnutnou pri poznaní a hodnotení rozvoja nielen chápania pojmu Stredná Európa, ale aj národnej identity či štátnosti národov usidlených v tomto geografickom celku. Historický exkurz ponúka čitateľovi prehľadný pohľad na vývoj rôznych modelov usporiadania medzinárodných vzťahov v minulosti. Význam zahraničnej politiky narastá spolu so životným záujmom štátu jednak uhájiť svoju existenciu a suverenitu, ale na druhej strane ovplyvňovať svoje postavenie v sieti medzinárodných vzťahov. Autor sa pokúša objasniť zložitost' a istú obsahovú neurčitost' pojmu Stredná Európa, ktorý sa vykryštalizoval ako produkt mocenského pôsobenia. Stredná Európa tak bola objektom pôsobenia síl, ktoré akoby predurčili jej osud, stať sa zlomovou líniou. Zaujímavým je prístup autora, ktorý neskĺzla iba do schematickeho popisu dejinného vývoja podoby mocenského usporiadania v Európe, ale celá jeho práca je už na tomto mieste zvýraznená kombinovaným spojením vývoja štátu a národnej identity. Pochopiteľne, ťažisko smeruje k situácii bezprostredne sa dotýkajúcej národov Čechov a Slovákov. Autor vytýčil okrem geopolitických zlomových línií, akou je aj stredná Európa, aj časové periódy, kde došlo k systémovým a štruktúrnym premenám v Európe. Základné vymedzenie predstavuje predkolumbovské a pokolumbovské obdobie v 15. storočí. Práve v pokolumbovskom období sa vykryštalizovala nadčasová charakteristika Strednej Európy pozostávajúca zo štyroch charakteristík: vystavenie tlaku geopolitických síl Západu a Východu, ekonomické zaostávanie voči Západu, silná národnostná heterogenita a časté kvalitatívne zmeny (vznik a zánik štátov) v závislosti od mocenskej rovnováhy. Už tu sa Stredná Európa stala objektom európskej veľmocenskej politiky. Svoj význam a dôležitosť však dokázala v temer dvestoročnej existencii s'aby civilizačnej bariéry voči pôsobeniu východnej – ázijskej mocenskej sily. Táto skutočnosť ju stála značné sily. Autor v závere prvej kapitoly správne vystihol moment a spôsob, akým sa európska veľmocenská politika transformovala na svetovú, respektíve sa jej podriadila. Udialo sa tak vďaka vstupu USA do podoby konštrukcie architektúry politickej mapy po I. svetovej vojne. 20. storočie tak sformovalo podoby usporiadania svetového systému od multipolárneho k bipolárnemu a unipolárnemu. Stredná Európa sa v priebehu desaťročí rozdrobila na množstvo národných štátov, ktoré pod tlakom veľmocenského pôsobenia sa usilovali obhájiť nielen svoju svojbytnosť a štátnu suverenitu, ale aj rozlohu, režim a národnú identitu.

Bolo by však zásadnou chybou nespomenúť, že Stredná Európa tvorila len objekt veľmocenského pôsobenia. Práve naopak, práve tu, v tejto knihe autor ponúkol vízie vlastných modelov usporiadania Strednej Európy z diel českých a slovenských mysliteľov. Je príznačné, že mnohé ich vízie zostali v rovine utópie, ale niektoré ich myšlienky ukázali nadčasovosť a prínos pre geopolitické myslenie. Autor vychádza nielen z publikovaných diel, čo by mohlo evokovať istý schématicizmus, ale vhodne analýzu „stredoeurópskeho“ geopolitického myslenia komparuje s dielami anglosaskej či nemeckej geopolitickej školy. Vhodne a chronologicky zoradil charakteristiky koncepcií **F. Palackého**, **L. Štúra**, **T. G. Masaryka**, **M. Hodžu**. Synonymum pre všetky koncepcie uvedených autorov je hľadanie odpovede na snahu nájsť ideálne usporiadanie Strednej Európy pre malé národy a zachovať ich budúcnosť, bezpečnosť a prosperitu.

V tejto súvislosti autor v ďalšej kapitole nastoľuje otázku, ktorá je páčivým problémom v každej medzinárodnopolitickej realite. Je ňou otázka hľadania národného záujmu. Tento problém nie je len stredoeurópskym špecifikom, ale priam celoeurópskym. Národnostná heterogenita a rozmanitosť jednak predurčili charakter medzinárodnej politiky a určili už v minulosti zákonitosti pohybu moci a sily v priestore. Od všeobecných definícií autor komplexne zhodnocuje súčasné pozície Českej a Slovenskej republiky. Prostredníctvom charakteristiky genézy autor presne identifikuje jednak historické skúsenosti z obhajobou národnej a štátnej identity daných krajín, nevyhýba sa však ani súčasnosti, či prognózam možných kríz a konfliktných zón. Problematická, a zároveň charakteristická pre Strednú Európu je jej politická neurčitosť. Hranice štátov podliehali mocenským vplyvom a autor správne dochádza ku konštatácii, že Stredná Európa tvorí objekt geopolitického pôsobenia a jej budúcnosť je tvorená výslednicou mocenského pôsobenia. Aj v tejto situácii, pri použití vhodnej stratégie definovania zahraničnopolitických cieľov, identifikácii rizík a posilňovaní bezpečnostných väzieb autor vidí budúcnosť Strednej Európy optimisticky. Nepodlieha však politickému idealizmu, naopak, rozborom súčasných koncepcií dokazuje, že Stredná Európa bude aj naďalej existovať v stave neurčitosti, danom práve pôsobením mocenských síl.

Vysoko aktuálnou sa tak stáva posledná kapitola, ktorá je vysoko aktuálna a odráža súčasnú globálnu geopolitickú situáciu. Východisko pre analýzu súčasnej a budúcej pozície Českej a Slovenskej republiky v hierarchii medzinárodných vzťahov autor opiera o diela popredných súčasných teoretikov

geopolitiky z radov protichodných škôl a názorových koncepcií. Na základe ich analýzy a komparácie autor tvorí vlastné uzávery relevantné smerom k situácii a budúcnosti Českej republiky a Slovenska. Za nosné považuje dnes už klasické diela a koncepcie autorov **Z. Brezinského**, **A. G. Dugina**. Práve na základe ich teoreticko-metodologickej koncepcie autor identifikuje pozíciu Strednej Európy, pričom jasným záverom je, že práve táto oblasť je predmetom záujmu veľmocenských ambícií rozšírenia sfér vplyvu, či už smerom na Východ, alebo na Západ. Pomerne jasnou sa javí **Huntingtonova** téza, kde Stredná Európa má jasne definovanú príslušnosť k západnému okruhu, t. j. akoby tento región bol odsúdený ku konfliktu s Východom. Aj keď autor sa vehementne neprikláňa k **Huntingtonovej** téze, veľmi logicky sformulovaným je uzáver, že práve vďaka podobnému chápaniu sa región ocitá v pozícii konfliktnej zóny. Celkovo k pochopeniu súčasnej situácie je veľmi vhodne zvolený interpretačný exkurz dejinami regiónu, kde na pozadí konfrontácie známych teórií a politických udalostí autor objasnil zákonitosti vývoja pozície malého štátu, jeho vytvorenia, definovania národných záujmov a priorit zahraničnej politiky, s dôrazom na závislosť voči priestoru a času, v ktorom sa aktuálne nachádza. V tejto súvislosti autor rieši aj problematiku moci a sily malého štátu. Autor ich charakterizuje ako tie štáty, ktoré nemajú možnosť podieľať sa na vytváraní európskej rovnováhy. Práve z tejto pozície charakterizuje súčasnú Českú a Slovenskú republiku a hodnotu ich priestoru z pohľadu medzinárodných vzťahov, ktorá ústi do konštatácie ich malého významu z pohľadu súčasti životných záujmov mocností. Autor však zdôrazňuje hodnotu pragmatického pohľadu na zahraničnú politiku týchto štátov. Ich úspešnosť v tejto politike je v úzkej závislosti od záujmov veľmocí. Samozrejme, uvedená skutočnosť neznamená, že nie je možné zmerať mocenský potenciál aj malých štátov, podľa vybraných atribútov moci. Pochopiteľne, z postavenia a mocenského potenciálu malého štátu je jasné, že štáty tohto typu dokážu efektívne predchádzať hrozbám a rizikám len na základe medzinárodnej spolupráce. Táto rovina nezasahuje len do oblasti vojenskej, ale so vzrastajúcou úlohou tzv. nevojenských faktorov sa pre malé štáty otvárajú nové nástroje diplomacie – ktoré charakterizoval **J. Nye** ako soft power – mäkká moc. Práve prostredníctvom rastúceho významu ekonomizácie medzinárodných vzťahov môžu malé štáty formovať svoje geopolitické postavenie v realite 21. storočia. Existencia a budúcnosť malých štátov pritom závisí od zapojenia sa do politických, hospodárskych a vojenských vzťahov so zahraničím. Pri tejto

príležitosti autor skúma aj pôsobenie Českej a Slovenskej republiky v NATO, vzhľadom na ich možnosti a kapacity aktívne pôsobiť v týchto štruktúrach. V tejto súvislosti si pozornosť zasluhuje aj zamyslenie nad možným rozširovaním a budúcnosťou NATO, či už vo svetle globálnej bezpečnosti, alebo vo vzťahu k Rusku. Zároveň autor predikuje ústup z unipolárneho na multipolárny systém v podobe usporiadania štruktúry svetového politického systému. To v zásade bude mať aj podobu na architektúru vzťahov malých štátov a veľmocí.

Kniha **Oskara Krejčího** tvorí súhrnnú publikáciu určenú nielen akademickej a vedeckej obci, ale aj širokej verejnosti vďaka svojej aktuálnosti, teoretickej erudovanosti a metodologickej úrovni spracovania. Čitateľ, ktorý sa či už profesijne, alebo laicky venuje otázkam zahraničnej politiky, nájde v tomto diele odpovede na mnohé otázky, ktoré súvisia s každodennou realitou existencie malého štátu v Strednej Európe. Česká a Slovenská republika má vo svojej existencii v mnohých momentoch podobnú pozíciu, jej pochopenie a nájdenie diferencií si však vyžaduje detailné analýzy. Táto práca tvorí nadčasový študijný materiál, nevyhnutný pre pochopenie zákonitostí geopolitiky v stredoeurópskom priestore.